

Theo Knippenberg's

Bb

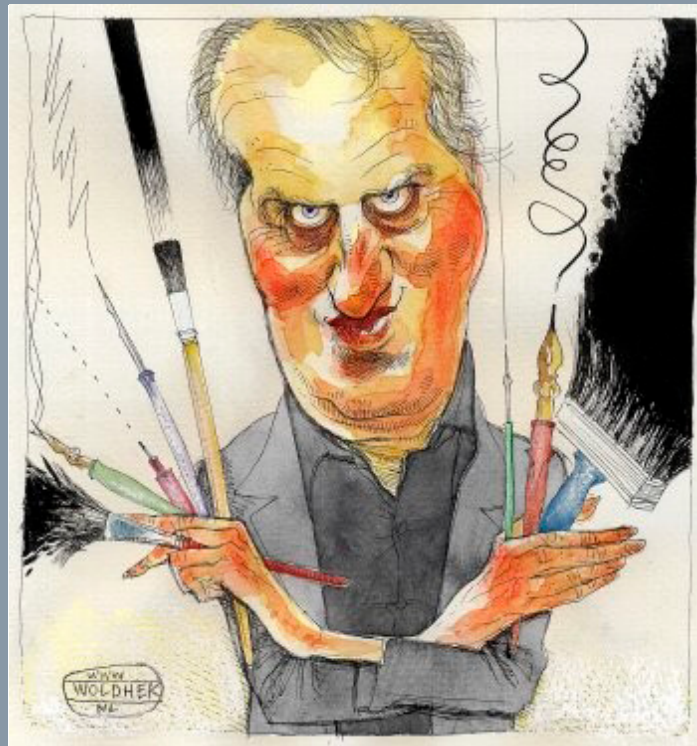
mini-Bulkboek[®]

DIGITAAL

literaire klassieken - reeks 20e eeuw

De Schrijver

Een estafette vervolghaarl door
Harry Mulisch, Gerrit Komrij, Adriaan van Dis,
Maarten 't Hart, Remco Campert, Marga Minco,
Hugo Claus en Joost Zwagerman.

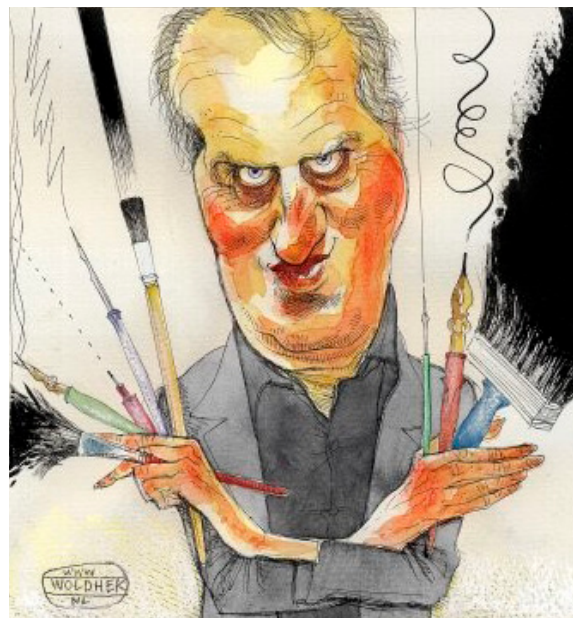
Hoofdstuk 2

Gerrit Komrij
De verwarring
neemt toe

Gerrit Komrij

De verwarring neemt toe

Dit is het tweede hoofdstuk van het schrijversfeuilleton, geschreven in 1989 door Gerrit Komrij.

Inhoud

De verwarring neemt toe	3
Verhaal achter het verhaal	13

Video Playlist van 8 video's met Gerrit Komrij

Colofon

© 1988, 1989, 2012: Alle rechten op dit feuilleton berusten bij de gezamenlijke auteurs/Theo Knippenberg, Postbus 84008, 2508AA Den Haag. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, digitaal of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Theo Knippenberg.

Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl) en samengesteld en ingeleid door Theo Knippenberg voor Bulkboek Digitaal, Postbus 84008, 2508 AA, Den Haag (info@bulkboek.nl).

Gerrit Komrij

De verwarring neemt toe

Niet meer dan drie maanden zijn er verstreken sinds ik, als bij een donderslag uit heldere hemel, op het Instituut het manuscript van Matthijs de Schrijver met de begeleidende brief van Mies van Waerden-Hattum ontving. Er lijkt meer in gebeurd dan in heel mijn leven daarvoor. Nu is het leven van een neerlandicus ook weinig opwindend, zal men tegenwerpen. Wie de godganse dag gebogen zit over literaire teksten, hier een voetnoot herkauwend en daar een variant overwegend, zal zich al een hoedje schrikken als er buiten een mus van het dak valt. Hij zal de eenvoudigste caféruzie voor straatrumoer aanzien.

Dat is misschien zo. Voor sommigen van mijn collega's gaat het inderdaad op. Toch dacht ik, als lector in de moderne letterkunde, wel aan iets gewend te zijn. Vooral in mijn specialiteit, de eerste jaren van de naoorlogse literatuur, ontbreekt het niet aan straatrumoer, realiteitszin en kijk op de absurde kanten van het bestaan. Diverse maatschappijkritische schrijvers, wier naam nu gemeengoed is geworden, lieten toen voor het eerst van zich horen. De Schrijver natuurlijk, die met zijn roman *Weerzin* zo'n diepe indruk op ons maakte. Verder een auteur als Theo Ego, de specialiteit van prof. Jaap Wansloot, het Hoofd van ons Instituut.

Ego maakte naam door romans over de Tweede Wereldoorlog, maar ook door zijn boek over het Egyptische dodenrijk en zijn autobiografie *Ik en geen einde*, een titel die zinspeelde op *Goethe und kein Ende*, met welk laatstgenoemde klassieke auteur hij zich graag vergeleek. De literatuur ging de straat op en dook in de riolen, en ook op de literatuurwetenschappers heeft dat zijn uitwerking niet gemist. In de tijd dat *Weerzin* verscheen walgden we allen van de burgerman. Het werk van het Beest van Enschede, de kroon op de roerige jaren vijftig, werd door ons verslonden. Daarna kwamen de solidariteit met Cuba, de protesten tegen Vietnam, waarbij we hand in hand met de schrijvers door de stad marcheerden. Theo Ego was in die jaren alomtegenwoordig en de Grote Afwezigheid van Matthijs de Schrijver, hoewel er altijd hoop bleef een glimp van hem op te vangen, toen al legendarisch.

Participerend veldwerk - in kroegen, jury's en kranten - ging een belangrijk deel uitmaken van ons vak. Ook de universiteit als organisatie wilde steeds meer midden in het leven staan en ontwikkelde daarvoor tactieken. Ze benoemde bij voorbeeld mensen uit de praktijk tot hoogleraar. Hoofden van boekenbijlagen. Die kregen het dan veel te druk, of voelden zich te gewichtig, om zich nog om hun medewerkers te bekommeren. Die medewerkers zouden opstappen, omdat ze zich verwaarloosd voelden. Vervolgens zouden, om de zaak te redden, nieuwe medewerkers moeten worden gezocht. Waarvandaan? Van de universiteit. Nee, de vooruitgang stond niet stil. Alleen voor degene die zich met het oude

herdersdicht bezighoudt gaat het beeld van de wereldvreemde de archivaris misschien nog op. Maar zelfs dat niet altijd. De afdeling Middeleeuwen van ons Instituut is, na jarenlang touwtrekken met het ministerie over de financiering, geautomatiseerd. Ze gaan er met computers de *Reinaert* te lijf. Als dat niet het moderne leven is!

Ikzelf schrijf, net als Matthijs de Schrijver, alles met de hand. Met een bakelieten Pelikan II4, *Made in Germany*, groen en roestbruin gemarmerd, met zwarte doppen. Wat niet wil zeggen - dat hoop ik duidelijk te hebben gemaakt - dat we niet met beide benen op de grond staan. We zijn werkelijk wel iets gewend. Maar dat ik in het volle leven zo zou gaan participeren ...

Het volle leven of niet - het deed me genoeg dat ik het nut van voetnoten bewezen zag. Hoewel de naam Van Waerden me op het eerste gezicht niets zei, kwam het me voor die ergens in mijn vak te zijn tegengekomen. Een vaag idee, maar genoeg om er eens wat boeken voor door te snuffelen. En daar stond het, in *De Experimentelen en de Schilderkunst* [tentoonstellingscatalogus J, Art Books Ltd., Schiedam 1968, voetnoot 158!]

Van Waerden, las ik, was in de naoorlogse jaren bevriend geweest met een aantal schilders en schrijvers. In die tijd had hij - een schatrijk magnaat met belangen in de bauxiet en de scheepsbouw - een grote Cobra-collectie opgebouwd. Zelf had hij, onder pseudoniem, een dichtbundel in de serie *De Windroos* gepubliceerd. Onder de naam Haeck kwam hij nog heel even voor in *Het Grenen Luchtbed* (1959) van Theo Ego. Na de jaren vijftig leidde bij een

teruggetrokken bestaan, eerst in Buenos Aires, daarna in Parijs.

Leve de voetnoot! Wilde fantasieën kwamen in me op. Niemand was ooit achter die Van Waerden persoonlijk aan geweest - misschien een van de weinigen die Matthijs de Schrijver, zelf ook niet van enige excentriciteit verschoond, nog van aangezicht tot aangezicht hadden gezien. Wie weet was hij Mies ('Bep') in die tijd tegengekomen, een vrouw die thuis was op ateliers en in de koffiekelders waar de kunstenaars in hun zwarte truien samschoolden, en had hij, de verzamelaar, haar als een relik en een aandenken aan die onstuimige jaren bij zich gehouden. Wapenhandelaar ontmoet model. Misschien had hij haar wel van een schilder of een dichter afgepakt, zoals dat vaak ging in die tijd...

Het had weinig zin zich aan speculaties over te geven. Ik moest haar maar snel gaan schrijven.

Ik stuurde Mies van Waerden-Hattum een brief waarin ik haar bedankte voor de toezending van het manuscript. 'Het was een openbaring, en een van de grootste surprises van mijn leven.' Of ik de jaren '45-'50 had meegemaakt? Wel degelijk! Ik schreef dat ik haar, uit interesse voor die tijd in het algemeen en voor het werk van Matthijs de Schrijver in het bijzonder, graag zou willen opzoeken. Het had me aangenaam verrast, al kende ik de reden niet, dat zij juist *mij* inzage had gegeven in dit onbekende meesterwerk van De Schrijver. Wellicht dat zij genegen was een afspraak te maken?

Ik waarschuwde de administratie dat ik waarschijnlijk binnenkort een bedragje

nodig zou hebben voor een bezoek aan Parijs. Beroepshalve. Trein- en verblijfkosten. Daarvoor had het Instituut de beschikking over een potje Onvoorzien, en een kleine kennisgeving vooraf aan de boekhouder was voldoende.

Maar het potje was opgeheven. Weer die verdomde bezuinigingen!

‘Meneer Botvanger,’ zei de boekhouder, ‘dat soort uitgaven moet voortaan speciaal worden aangevraagd.’

‘Aangevraagd?’

‘Met een formulier.’

‘Met een formulier?’

‘Met daarop de exacte opgave van reden van de reis, doel van de reis, nut van de reis, noodzaak van de reis. Jawel.’

‘En dan?’

‘Dan gaat dat formulier naar professor Wansloot, die vervolgens beslist of het eerst nog aan het ministerie moet worden voorgelegd of niet. Het spijt me, meneer Botvanger.’

Dat je ook voor een werkreisje tegenwoordig al met de instanties moest bakkeleien!

Ik vond het vervelend dat Jaap Wansloot op die manier van tevoren op de hoogte zou zijn van wat mijn ‘vondst’ was - op mijn onderzoeksterrein. Hij was me, met zijn vlotte praatjes en bleke kraalogen, destijds ál te gemakkelijk het Instituut binnengerold. Bovendien was hij onbetamelijk zuinig waar het zijn medewerkers betrof. Er was geen literair-wetenschappelijk congres in de wereld of hij vloog ernaartoe, eersteklas, maar zijn staf zag hij het liefst op de fiets.

Altijd was er iets van concurrentie tussen ons blijven bestaan. Die broeide al toen hij in vakkringen opzien baarde met zijn publicaties

over Theo Ego, een auteur van wiens werk ik zelf niet zo’n hoge hoed op heb, terwijl ik, Ton Botvanger, met mijn essays over Matthijs de Schrijver veel minder de aandacht trok. Kon ik het helpen dat alles over hem eigenlijk al gezegd was? Er kwam nooit nieuw werk bij. Zelfs nooit een nieuw biografisch feit. De concurrentie tussen ons verhevigde toen hij, met mij als enige andere kandidaat, tot hoogleraar werd benoemd. Hij was recensent geweest van een boeken-bijlage, dat had enorm geholpen.

Ik besloot, toen ik het formulier had ingevuld met een voorlopig vraagteken achter ‘tijdstip’ en ‘tijdsduur’, en met de aantekening SPOED, hem de primeur niet te gunnen en in *Mene Tekel*, het wekelijks huisorgaan van ons Instituut, mijn ‘vondst’ alvast bekend te maken.

Huisorgaan. Tijdschrift zou een te groot woord zijn. Het was een blad dat snel geproduceerd kon worden, en dat was de reden dat het toch iets meer voorstelde dan een mededelingenblad. Er stonden af en toe heel lezenswaardige artikelen in. Bij officiële literaire tijdschriften duurde het dikwijls een halfjaar voor je uitsluitsel kreeg of het toegezonden artikel geplaatst zou worden, als je al uitsluitsel kreeg. Bij *Mene Tekel* zag je tenminste na één week het resultaat van al je zwoegen.

Niet dat het blad aantrekkelijk oogde. Het had nog het meest weg van een noodeditie van het clubblad van FC Rottumerplaat, in de hongerwinter met behulp van een fiets dynamo en een waxinelichtje uit de stencilmachine geduwd. ‘Computer-gezet’ heette zoiets. Er zat geen schot in de vooruitgang.

Maar het was voldoende voor mijn doel. Ik kon immers niet uitgebreid uit het meesterwerk van De Schrijver citeren, al had ik dat nog zo graag gewild. Ik was benieuwd naar wat een jonge recensent ervan zou zeggen. Maar voor die publicatie had ik toestemming nodig. En daar moest ik dus eerst De Schrijver voor vinden.

In de rubriek *Korte Notities* (de kop was gezet in een boomstamachtig lettertype dat iemand eerder op het uithangbord van D'Olde Herbergh verwachtte) verscheen de week daarop een mededeling van mijn hand. Het stond daar - voor mijn gevoel - als een tikkend tijdbommetje tussen de tientallen verzoeken om informatie en de berichtjes over literaire bijeenkomsten, stafvergaderingen en gevonden voorwerpen. Ik stelde de lezers ervan op de hoogte, zonder de herkomst te noemen, dat een nog onbekend meester-werk - 'een samengebalde kosmos' - van Matthijs de Schrijver boven water was gekomen. Ik stipte het absurdisme ervan aan, 'de essentie van het moderne levensgevoel', en bevestigde 'de diep-religieuze onder-toon' van het kleinood. Ten slotte deelde ik mee dat het waarschijnlijk wat meer licht zou werpen op bepaalde sleutelfiguren in *Weerzin* en dat de uitkomsten van mijn research te zijner tijd zouden volgen.

Dat was alles. Maar ik had het vastgelegd. Van Jaap Wansloot had ik intussen niets vernomen.

Nogal vervelend, want wél had Mies van Waerden--Hattum mij per omgaande geantwoord, opnieuw rechtstreeks naar het Instituut. Het volgende schrijven lag op mijn bureautafel:

*Hooggeleerde Heer,
Ik verwachtte dat U mij wilde spreken, en het zou mijn man en mij schikken U de dertigste van deze maand te onzent te ontvangen. Komt U dan wel in de namiddag.*

Mijn man wenst onder geen beding over Matthijs de Schrijver en 'vroeger' te praten. Houdt U het dus bij wat literaire algemeenheden tot hij zich op zijn werkkamer heeft teruggetrokken. Hij hanteert steeds stipte werktijden.

Ik kan U bovendien niet genoeg aanraden voorlopig - tot ik U gesproken heb - de grootste voorzichtigheid te betrachten met het doen van mededelingen over het U toegezonden manuscript, zelfs aan naaste vrienden.

*Met de meeste hoogachting,
W.g. Mies van Waerden- Hattum*

De dertigste! Het was nu al de twintigste! Ik moest alarm slaan bij de boekhouding, anders haalde ik het niet. Jaap Wansloot zou over de brug moeten komen, al moest ik hem daar persoonlijk voor aan zijn oren trekken. De haast die geboden was baarde me meer zorgen dan de waarschuwing waar 'Bep' haar brief mee had besloten. Mijn mededeling lag veilig verborgen tussen de Korte Flutnotities. Wie las nu *Mene Tekel* in Parijs?

Na een week was de flattering voor het geld er nog niet. Ik liep iedere ochtend bij de boekhouding langs, belde de secretaresse van Jaap Wansloot om een afspraak te maken, schreef een voor mijn doen pissig memo voor de professor zelf. Niets. Geen antwoord. De secretaresse zei dat Wansloot afwezig was. Ze loog. Dat wist ik. Ik riep hoe belangrijk het

was dat ik zo snel mogelijk naar Parijs kon. Ze zei me dat Wansloot 'andere prioriteiten' had. Ze loog opnieuw.

Ik begreep het niet. Was dit dezelfde Jaap Wansloot die altijd zo voor openheid, inspraak en gelijkheid had gepleit? Die in de jaren zestig en zeventig het sieraad was van al wat zich radicaal links noemde?

Een anoniem briefje maakte dat mijn plan om het heft in eigen handen te nemen definitief gestalte kreeg. Het lag op een ochtend op mijn bureautafel in het Instituut:

Bemoelial!

Denk niet dat we geen korte notities lezen. We waarschuwen je. Als je op die manier hogerop denkt te komen heb je het lelijk mis. We houden je vanaf nu in de gaten. ['in de gaten' driemaal onderstreept, TB.] Sidder! We weten alles van je.

Het briefje was in een (opzettelijk?) kinderlijke hand geschreven. Als signatuur stond er een grote lus onder. Ik keek nog eens naar het vage poststempel waarop, naar ik zeker wist, *Hippolytushoef* had gestaan. Ik schrok. Het stond er helemaal niet. Ik voelde me als een kind dat in een wolkenformatie duidelijk een nijlpaard heeft gezien, nog eens omhoogkijkt en tussen de watten nergens meer een nijlpaard kan bekennen.

Begon ik te ijlen? Moest ik het uitblijven van het geld niet als een waarschuwing zien? Was het wel zo verstandig naar Parijs te gaan?

Ach wat. Muizenissen, anders niet. Ik moest me niet verbeelden een detective te zijn. Ik was een neerlandicus en het betrof hier een zaak van serieus literair belang. Ik moest me niet door malle fratsen op sleeptouw laten

nemen. Het gebrek aan medewerking van Jaap Wansloot was maar toeval en die brief een smakeloze grap van een student.

Ik besloot een paar vrije dagen op te nemen, niemand iets te zeggen en mijn reis naar Parijs zelf te bekostigen. Als ik Mies van Waerden-Hattum om uitstel zou vragen zou ik haar alleen maar kopschuw maken. Ik kon mijn zaken, als het moest, nog best op eigen houtje klaren.

Een maand na het ontvangen van de brief die aan mij zo'n triomfshreeuw had ontlokt was ik dan eindelijk in Parijs. Ik hoef niet te beschrijven wat voor indruk Parijs altijd weer op de bezoeker maakt. Onze literatuur - om op mijn vakterrein te blijven - zou er heel anders uitzien als wij zo'n stad hadden gehad, en wie als schrijver in Parijs woonde kón niet anders dan boeken met wereldwijde geldigheid voortbrengen. De Hollandse benepenheid viel hier vanzelf van iemand af. Van één kleine belevenis, toen ik al vlak bij het appartement van Van Waerden was, wil ik melding maken om-dat eruit blijkt dat de gedachten aan een hoger bestier -alsof de tijd nog extra geholpen moest worden - me niet helemaal met rust lieten. Een klein oponthoud was het dat meteen daarop al van betekenis bleek.

Omdat ik het nogal aan de vroege kant vond drentelde ik wat heen en weer voor een klein museum aan de Avenue Foche, een van die *hôtels* met collecties van voormalige patriciërs waaraan Parijs zo rijk is. De portier had mij uitnodigend gewenkt. Hij droeg een uniform dat in alle haast leek aangeschoten. Zijn pet stond scheef op het hoofd. Ik vroeg hem wat er binnen te zien was.

'Gaat u zelf maar kijken, meneer,' zei hij, in

een Frans dat nog merkwaardiger klonk dan het mijne.

‘Maar wat is er te zien?’

‘Ach, wat dingen uit het Oosten, meneer.’

Hij greep me bij de revers en wilde me naar binnen duwen.

Ik drong aan op meer informatie.

‘Egyptisch, Chinees ... draken, amuletten, dat soort dingen, meneer.’ Hij was aan één oog blind en met het andere keek hij me dreigend aan. ‘Weet u wel, meneer, wat het bijzondere is aan dit museum?’

‘Nee.’

‘Er is geen licht.’

‘Eh?’ Ik keek hem aan. Was dat een wenk dat mijn missie in Parijs zou mislukken?

‘Het is het enige museum van Parijs zonder elektriciteit,’ verduidelijkte de louche *stoepier*, in de overtuiging dat ik nu wel zou gehoorzamen. Ik rukte me los en liep door.

Bij het huisnummer aangekomen dat me in de brief van Mies van Waerden-Hattum was meegedeeld en dat ik al een maand uit mijn hoofd kende leek er op meer plaatsen in Parijs iets met de elektriciteit aan de hand te zijn. De entree van het statige appartementengebouw - van het type dat doorgaans streng bewaakt wordt door conciërges - stond wijdopen.

In de marmeren hal waren mannen in blauwe pakken bij de liftkooi in de weer, te midden van gereedschapskisten en ijzeren ladders. De lift was defect. Horen en zien verging je door het getik van de hamers en het gesis van de lasapparaten. Heel even kreeg ik de indruk dat een van de mannen in het blauw me vanuit een ooghoek in de gaten hield. Onzin. Wie bespiedde nu een neerlandicus in Parijs?

Niemand had mijn binnenkomst bemerkt. Ik besloot via de grote trap naar boven te gaan en werd op de eerste overloop, waar een bronzen Voltaire op een sokkel lachend toekeek, omvergelopen door een man in een witte regenjas met een kartonnen map onder zijn arm. Hij botste met zijn volle gewicht tegen me op, riep in het Nederlands ‘Verdomme’ en rende door naar de hal, de straat op.

‘Een fraai begin,’ mompelde ik.

Ik kroop overeind en controleerde of mijn kleren nog wel in orde waren. Een bezoek waar ik weken naar had uitgezien en waarvan ik hoopte, nee zeker wist dat het beslissend zou zijn voor de vervulling van een brandende droom: de eerste te worden die op het spoor werd gezet van de verblijfplaats en de identiteit van Matthijs de Schrijver, en dan pal daarvoor onder de voet gelopen worden - het had inderdaad maar weinig gescheeld of ik had mijn Sternstunde niet gehaald.

De botsing in het trappenhuis bleek maar een voor-proefje. De scène waarvan ik vervolgens getuige werd overtrof alles.

De voordeur van het appartement van Van Waerden stond ook al open. Ik hoorde gerinkel en gegil. Ik trad binnen, liep de hal door en bevond me in een enorm vertrek - en midden in een vechtpartij. Ik had geen minuut later moeten komen. Een man in alweer een witte regenjas sloeg met een ijzeren staaf in op twee mensen van oudere leeftijd. De Van Waerdens, het kon niet anders. Straaltjes bloed druppelden van het voorhoofd van de oudere heer. Maar hij had niets van zijn waardigheid - grijzend haar, zijden kostuum, misprijzende blik - verloren.

‘Grijp hem!’ riep mevrouw Van Waerden. Ik had me de eerste woorden die de haast mythologische ‘Bep’ tot me zou richten anders voorgesteld.

Nog geen tel later voelde ik mezelf op de rug van de man in de witte regenjas hangen en als een kluwen tolden we op de grond.

‘Participerend veldwerk!’ riep ik. ‘Ton Botvanger, aangenaam!’

Mies van Waerden, deegrol in de hand, stortte zich onmiddellijk op de door mij gevloerde belager en begon op hem in te slaan. Met de pittige precisie van iemand die wist wat ze wilde miste ze mij en raakte ze hem. De man kroop als een gewonde hagedis naar een hoek van het vertrek.

‘De map is weg!’ riep Mies van Waerden.

‘Zijn maat is er met de map vandoor!’

Ik krabbelde overeind. Meteen daarop zag ik, in een flits van een seconde, een reusachtige witte snor rakelings langs mijn hoofd suizen. Het projectiel spatte naast de belager uiteen. Het was, naar de fragmenten te oordelen, een gipsen borstbeeld van Nietzsche geweest. Ik keek om en zag de heer Van Waerden glunderen. Hij stond daar als een zeekapitein - wijdbeens in de branding. Tegen de wand achter hem, zo ontdekte ik nu pas, stonden op lange rekken honderden oude schrijfmachines. ‘Bijna raak,’ zei hij triomfantelijk.

‘De map?’ Vragend keek ik naar het strijdlustige echtpaar, van de een naar de ander. Maar Mies had al een nieuw projectiel gevonden. Er vloog een Keulse pot door de salon. Ik bukte. Ik zag de pot in de buik van de indringer belanden. Kreunend kromp hij in de hoek van de kamer ineen. ‘De map genaamd De Schrijver!’ riep Mies.

Ze pakte de deegrol weer op en beende op de onverlaat af.

Ik had de beschermde, strenge cirkel rondom Van Waerden opgezocht. ‘We stonden in de keuken,’ zei hij snel en gedecideerd, ‘toen we in de salon gestommel hoorden. Er lag voor u een map op tafel klaar. We zagen twee mannen. Een van hen sloeg op de vlucht. Gelukkig waren ze niet in mijn werkkamer. Van Waerden, aangenaam.’

Hij gaf me een hand, die onder het bloed zat. ‘Botvanger.’

Na deze formaliteit sprongen we beiden, als wilde tijgers, naar de hoek waar Mies en haar belager in een handgemeen verwickeld waren. We trokken ze uit elkaar. De man bleef liggen, togetakeld door de deegrol. Ook Mies was de uitputting nabij. We sleepten haar naar een stoel. ‘Excuseer me. Even naar de bijkeuken,’ zei Van Waerden.

Ik zette mijn voet op de borst van de belager en keek naar Mies. ‘Ik wist niet dat ik zoveel dapperheid in me had,’ fluisterde ze. Haar ogen stonden loom. ‘Die zult u nu ook goed kunnen gebruiken...’ Er viel een stilte. Ze sloot haar ogen. Nog één keer keek ze op. ‘Zeg aan Jaap Wansloot...’ hoorde ik. Toen raakte ze buiten bewustzijn.

Opnieuw hoorde ik een suizen pal langs mijn hoofd. Ik slikte. Van Waerden zou toch niet een oude schrijfmachine...? Het was een rol touw geweest die hij triomfantelijk naar me toe had gegooid. ‘Voilà.’

Samen bonden we de vreemdeling, die aan hevige buikkrampen leed en zinneloos met zijn hoofd tolde, vast. Van Waerden belde de politie. Tot het moment dat de sirene van de patrouillewagen buiten weerklonk en er twee

agenten het vertrek binnenstapten, zei hij geen woord meer tegen me. Hij zat al die tijd aan de voeten van Mies en hield haar hand vast. Alleen later, toen we in de eveneens gealarmeerde ziekenwagen zaten, kwam er nog iets uit hem. ‘Van werken komt niets meer vandaag,’ verzuchtte hij lachend. Ik bewonderde zijn nuchterheid. En in één ruk door, wijzend op Mies, in een vlaag van vertrouwen waar hij meteen weer spijt van leek te hebben: ‘Ze wil van mij scheiden. Begrijpt u dat?’

Wat moest ik daarop zeggen? Ik had in hun optreden alleen maar een roerende eensgezindheid, een gemeenschappelijke wil om eigen erf en hof te verdedigen ontwaard. Ik zweeg. Mies lag op een brancard, de overvaller gekneveld en languit op de vloer van de ambulance en Van Waerden zat, net als ik, op een bank. ‘Er heerst nog rechtvaardigheid,’ zei hij grimmig. Daar bleef het bij.

Na een verklaring te hebben afgelegd besloot ik nog een dag in Parijs te blijven. Ik was getuige geweest van een dramatisch moment en verder verwijderd van de oplossing van het raadsel dan ooit. Toch leefde de vage hoop nog in me dat ik iets meer aan de weet zou komen. Maar feiten wilde ik, geen vermoedens. Ik sliep die nacht onrustig.

De volgende ochtend bracht ik een bezoek aan het ziekenhuis. Mies was nog altijd buiten bewustzijn. Van Waerden, vertelde een verpleegster me, was met twintig hechtingen in zijn hoofd een uur geleden naar huis gestuurd.

Er zat niets anders op dan terug te keren naar Nederland.

Enkele dagen bleef alles rustig. Ik probeerde mijn werk op het Instituut zo goed en zo kwaad als het ging te doen. Ik was er - begrijpelijk - met mijn hoofd niet bij. Telkens dwaalden mijn gedachten af, al vonden ze nergens enig houvast. Ik klopte tegen een blinde muur. Zelfs als er een deur geweest zou zijn, dan had ik die niet durven openstoten. De voetnoten en varianten op mijn bureau kwamen me kleurloos voor, maar tot iets anders was ik niet bij machte. Ik was tegen wil en dank een speurhond geworden die zich radeloos afvroeg welke geur hij moest volgen, terwijl er helemaal geen geur was. Alles was veelzeggend, maar wat zei het?

Toen lag er opnieuw een brief op mijn bureau tafel.

Uit Suriname, *of all places*. Toen ik de naam van de afzender zag gaf ik een schreeuw die zo mogelijk nog verder te horen was dan die toen ik de brief van ‘Bep’ openmaakte. Want deze brief was ondertekend met ‘Mattheus Sriverius’. Dat liet niets te raden over! Mijn enthousiasme bekoelde toen ik de brief zelf las:

Hoog Geleerde Heer,

Wat er ook gaande is & uitgebreed moge worden, ik wens daar niets & niemendal mede te maken te hebben. De waskaarsen zijn van Sprokkelmaand tot Grasmaand in de Dorpstoko van B. in de aanbidding & ik zal er speciaal één voor de Heilige Maagd die ons Aller Moeder & Schutsvrouw is ontsteken in de hoop dat u er ook zelve, voor eigen bestwil, zo over zult denken.

Ik ken uw leeftijd niet, maar mocht die Jong

Bevallig zijn, dan zal ik hoogstpersoonlijk langkomen in een nieuw pak, & met mijn haar sportief gekapt, & alles van onderen goed gewassen & duchtig uitgeschuimd, om u zelve Mores te leren.

Goede Raad is Duur & ik schenk u deze voor Nop,

*Uw dichtervorst,
w.g. Mattheus Scriverius*

Dit was óf van een gek óf opnieuw een grap. Ik kende de stijl van Matthijs de Schrijver door en door en, hoewel hier en daar op een subtiele en gedoseerde wijze gebruikmakend van archaïsmen en pedanterie, verviel hij toch nooit tot zulke belachelijkheden als mede, zelve, moge, vrouwe - en dat allemaal in drie zinnen. Die roomse meligheid van waskaarsen in de uitverkoop was wel ver verwijderd van de diep-religieuze ondertoon die zijn werk zo kenmerkte. Was dit de man van het meesterwerk *Weerzin* en de zo mogelijk nog pregnanter 'Vaderlandse letteroefening', 'mijn' *Een Hollandse Roman*? Hij moest wel diep gezonken zijn. Als hij nú werkelijk zo schreef zou hij geen lezer overhouden.

Bovendien, ik zei het al, schreef De Schrijver altijd met de hand. En deze brief was in machineschrift.

Enkel het feit dat hij uit Suriname afkomstig was maakte het minder aannemelijk dat het een grap van een student betrof. Er waren, bedacht ik me, de laatste tijd wel véél schrijvers die ergens in het oerwoud werden aangetroffen. Zonder uitzondering drankzuchtige, mensenschuwe zonderlingen. Zo was daar onlangs nog Lik Marreet

geweest die met een verhaal vol tropenzon en tequila de nodige opzien had gebaard. Vreemd hoeveel van de grootste talenten uit onze literatuur eigenlijk in het buitenland woonden... Eigenlijk was Theo Ego de enige die al die tijd zijn huis aan de kade trouw was gebleven...

Dat gemijmer bracht me niet verder. Het werd tijd dat ik alle aanwijzingen op een wat systematischer manier naast elkaar ging leggen.

Uit de krant had ik alle knipsels verzameld die betrekking hadden op de overval op het echtpaar Van Waerden. Er werd melding gemaakt van hun dappere verweer, van de twintig hechtingen, zelfs de deegrol en de Keulse pot kwamen ter sprake. Maar enig nieuws over de ware toedracht ontbrak.

Ook over mijn aanwezigheid op de plaats des onheils werd niet gerept. Blijkbaar was Van Waerden zeer selectief geweest in zijn voorlichting aan de pers.

Hoewel ik aan toevalligheden gewend was geraakt en het had afgeleerd me in deze zaak nog over iets te verbazen, trof het me toch als bizar en beangstigend in dezelfde krant als waaruit ik het laatste knipsel over de Parijse vechtpartij had geknipt te lezen dat uitgerekend Theo Ego, die andere literaire coryfee uit het tijdperk '45-'50, een klacht bij de politie had ingediend. Al een tijdlang werd hij, volgens eigen zeggen, in de portiek van zijn Amsterdamse woning lastig gevallen en gemolesteerd door een man in een witte regenjas, die hem bleef schaduwen als hij de straat opging. Theo Ego zou manuscripten van de man voor de zijne hebben uitgegeven of geplagieerd. Hij eiste nu van de politie dat

ze deze gek de toegang tot binnen een straal van vijfhonderd meter rondom zijn woning zou verbieden.

Wat was hier wérkelijk aan de hand? Ik was waar-schijnlijk - nee, opnieuw zeker - de enige buitenstaander die onmiddellijk begreep dat deze literaire rel in direct verband stond met de Parijse. Omdat ik niet erg vertrouwd was met het werk van Ego - ik wist dat hij een groot pasticheur was, maar voor plagiaat leek hij me te beroemd - haalde ik er wat boeken bij. Ik probeerde een aanwijzing te vinden voor zijn rol in het geheel.

In een Schrijvers Prentenboek, geheel aan Ego gewijd, trof ik diverse reproducties van typoscripten van hem aan. Hij bleek uitsluitend op de machine te schrijven. Er ging een schok door mij heen toen ik zag dat een van de afgebeelde typoscripten, een Open brief aan Fidel Castro en aan de jeugd van Cuba in het bijzonder, wel erg veel weg had van de brief die ik uit Suriname had ontvangen. Dezelfde dansende regelval. .. Dezelfde dichtgeslibde e ... Hetzelfde ouderwetse lettertype ...

Onzin, onzin, onzin. Ik begon witte muizen te zien.

Ik hield het mezelf zo ferm mogelijk voor. Het was te opvallend. Hoeveel oude schrijfmachines had Van Waerden niet bezeten? Hij had, met zijn kennis ervan, net zo goed een brief van De Schrijver op de manier van Ego kunnen imiteren. Wie niet? Ik was te voorbarig. Zelfs in oerwouden stonden louter stokoude, door missionarissen achtergelaten tikmachines op wankelrotantafels onder de klapperbomen.

Iemand speelde met mij. Alleen *dit* wist

ik zeker - Van Waerden en Ego waren de enige twee van wie bekend was dat ze ooit in contact hadden gestaan met Matthijs de Schrijver aan het allereerste begin van zijn carrière, hem misschien zelfs persoonlijk hadden ontmoet. En die daarover altijd zwegen als het graf.

De rest bestond uit vragen.

Bezaten Mies van Waerden-Hattum belastend materiaal? Probeerde De Schrijver sporen uit te wissen?

Er waren in elk geval *anderen* die probeerden sporen uit te wissen. Wie waren die duistere overvallers? Hoeveel waren er? Was het een bende, een samenzwering? In wiens opdracht handelden ze? Of was er helemaal geen Grote Onbekende?

En ging het alleen om Ego tegen Van Waerden? Of juist om Van Waerden tegen Ego? Of om handlangers van De Schrijver tegen beiden?

Waren er, omgekeerd, wellicht mensen bezig De Schrijver schade te berokkenen? Wie dacht Mies, alias Bep, een dienst te bewijzen? Welke dienst? Wat was de rol van prof. Jaap Wansloot?

Was de klacht van Theo Ego niet meer dan een afleidingsmanoeuvre? Was er nog iemand bij betrokken - uit een schimmig Hippolytushoef - die in troebel water viste? Met wat voor 'werk' was Van Waerden bezig? De problemen waren er niet geringer op geworden.

Gerrit Komrij schreef het tweede hoofdstuk van het estafette feuilleton.

Voor de jonge lezers onder u: Er bestond in 1989 geen internet, dus geen email. En Gerrit Komrij woonde, tot zijn dood, in Portugal, op een berg, ver verwijderd van alles en iedereen. De post zou er zeker een dag of tien over doen om het manuscript bij mij te brengen. En de deadline voor de drukker naderde.

Daarom heb ik toen een fantastische nieuwe uitvinding aangeschaft, een faxmachine. Een behoorlijke investering.

Gerrit is vervolgens in Portugal, op een ezeltje, zijn berg afgedaald naar het dichtstbijzijnde postkantoor, een halve dag gaans, waar men ook net over zo'n wonderbaarlijke machine beschikte.

Dit hoofdstuk is daarmee in mijn uitgeversloopbaan het eerste literaire werk dat mij digitaal bereikte.

Dat Gerrit Komrij het tweede hoofdstuk had geschreven, wist de lezer overigens niet toen dat nummer van 'Knippenbers Krant' begin 1989 uitkwam.

In overleg met Gerrit was dit hoofdstuk geschreven door een 'mysterie-auteur'. Komrij was in die tijd nogal in het nieuws omdat hij een 'racistisch boekje' onder een pseudoniem geschreven zou hebben. Een Belgische literatuurwetenschapper meende aan de hand van stijlkenmerken te kunnen bewijzen dat Gerrit Komrij de auteur van dat

boekje zou zijn.

Voor dit tweede hoofdstuk van dit verhaal heb ik toen een beloning uitgelooft van duizend gulden (!) voor de eerste inzender die, aan de hand van de stijlkenmerken, de mysterieuze schrijver ervan zou herkennen. Van de ruim zestienhonderd inzenders hadden er vier het goede antwoord. (En zeker twee daarvan waren vrienden van Komrij). Bijna zevenhonderd lezers wisten zeker dat ze Maarten 't Hart hadden herkend. De overigen hielden het op – in volgorde van stemaantal – W.F. Hermans, Gerard Reve, Adriaan van Dis en Jeroen Brouwers. Onder de foute inzenders waren veel neerlandici, redacteurs, recensenten en uiteraard 'literatuurwetenschappers'.

De reden om Gerrit Komrij als tweede auteur direct na Mulisch te vragen, was de beroemde animositeit tussen hen beiden. Gerrit Komrij was publiekelijk geen bewonderaar van Mulisch. In 1978 publiceerde hij in *Papieren tijgers* de beruchte aanval 'Waarom Harry Mulisch geen echt groot schrijver is' (later dat jaar gevolgd door een soortgelijke aanval op Hugo Claus). Maar privé heb ik toch wel met hen beiden gezellig aan tafel gezeten. En voor Harry Mulisch waren 'publieke vijanden' als Gerrit Komrij natuurlijk een marketingcadeautje.

Het was dan ook niet verwonderlijk dat Gerrit Komrij een nieuw personage het verhaal inschreef: De ijdele schertsfiguur Theo Ego, auteur van o.a. *Het grenen luchtbed* (1959), heeft een hoog Mulisch gehalte, en die voornaam is hier uiteraard puur toeval.

In dit hoofdstuk worden meer literaire

rekeningen vereffend. In de neerlandicus Jaap Wansloot herkende menige lezer een combinatie van twee hoogleraren in de moderne literatuur *Ton Anbeek* en *Jaap Goedegebuure*.

En in de woeste overval in Parijs herkennen we de geruchtmakende overval op W.F. Hermans in zijn Parijse appartement kort daarvoor. Die overval was in Nederland toen voorpaginanieuws.

We zien op de achtergrond Hermans' legendarische verzameling typemachines en op de voorgrond die mannen in die witte regenjassen, de nooit achterhaalde daders waarover we in de krant gelezen hadden.

Die overval, waardoor Hermans zwaargewond in het ziekenhuis belandde, was trouwens de reden dat Hermans zijn eigen hoofdstuk niet geschreven heeft, zoals hij wel had toegezegd.

Wat zou Hermans anders vernietigend hebben uitgehaald, met zwavelzuur, naar Harry Mulisch, naar Gerrit Komrij en naar het mysterieuze manuscript van Matthijs de Schrijver, dat hij zonder meer de grond in geboord zou hebben.

Theo Knippenberg, uitgever.

Dit verhaal achter het verhaal wordt in de volgende aflevering vervolgd.

Theo Knippenberg's

Bulkboek[®] (Anno 1969)

Met de mooiste literatuur aller tijden,
nu op de tablet voor een habbekrats!

Op deze App staan tientallen andere digitale bulkboeken die op dit moment leverbaar zijn. Daar komen voortdurend nieuwe titels bij.

Als **Nederlandse Klassieken** vind je hier in de kiosk de hoogtepunten uit de Nederlandstalige literatuur vanaf de vroege Middeleeuwen tot het eind van de 20e eeuw, toegankelijk gemaakt voor moderne lezers, uitvoerig ingeleid en mooi geïllustreerd.

En in de boeken zitten rechtstreekse links naar relevante websites en video's.

Vanaf Karel en Elegast, Reinaert de Vos en Mariken van Nieumeghen via de Gijsbrecht van Aemstel, Sara Burgerhart en de kleine Johannes tot aan Harry Mulisch, Martin Bril en Olie B. Bommel, ze zijn nu allemaal digitaal te lezen als bulkboek.

Ook vind je hier de mooiste **Buitenlandse Klassieken**, soms vertaald en anders voorzien van verklarende woordenlijsten bij alle moeilijke woorden.

Van elke titel kun je eerst enkele pagina's lezen, voordat je besluit om pakweg twee of drie euro uit te geven voor een complete klassieker.

Maar er zijn ook gratis (mini)bulkboeken, zodat je altijd wat te lezen hebt, ook als je even helemaal zonder geld zit.

Veel leesplezier!
Theo Knippenberg

Kijk voor alle bulkboeken
en steeds de nieuwste titels
op WWW.BULKBOEK.NL